

TÜRK

2021, Yıl/Year: 9, Sayı/Issue: 27, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 29.11.2021

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 16.12.2021

Sayfa / *Page*: 165-173

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Dr. Öğr. Üyesi Dilek Herkmen

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü

dilek.hermen@msgsu.edu.tr

DİVÂNÜ LUGÂTİ’T-TÜRK’TE YER ALAN KOR VE TÜREVLERİNİN KÖKEN DEĞERLENDİRMESİ*

Öz

Divânü Lûgati’t-Türk’te kôr “kayıp” ve *kor* “yoğurt veya kıymaz mayası” şeklinde iki ayrı sözcük yer alır. Aynı eserde yer alan *korluk* “içine kıymaz konulan deri kap”; *korlan-* I “(elinden çıkan mala) acınıp zarar saymak ve onun hasretini çekmek”; *korlan-* II “kıymaz maya ile ekşimek; mayalı yoğurt katılaşmak” sözcükleri bu köklere ait türevlerdir. Anlamca birbirine yakın olan bu iki ayrı kök sözcüğün Türk dilinin tarihî metinlerindeki kullanımları belirlenmiştir. Böylece *kor* sözcüğünün ilk tanıklandığı yer ve anlam tespit edilmiştir. Elde edilen bilgilere *kor II* “maya” kelimesinin ilk görüldüğü yer 9. yüzyıla ait olduğu düşünülen *Maytrısimi’t*’tir. *Kor I* “zarar, ziyan” kelimesi ise en erken 10. yüzyılda *Altun Yaruk*’ta tespit edilmiştir. *Ongi Yazıtı*’nda geçtiği bildirilen *korag* “kayıp, zarar; matem, yas” kelimesinin anlamı da *kor* “zarar, ziyan” kökünden anlamca uzak görünmemektedir. *korag* sözcüğünün tespit edildiği 8. yüzyıla tarihlendirilen *Ongi yazıtı* her iki kaynaktan da öncedir. Buna göre *korag* sözcüğünün “kayıp, zarar” anlamına gelen *kor* kökünden türediği kabul edildiğinde; *kor* “yoğurt veya kıymaz mayası” anlamının ve *korlan-* “kıymaz maya ile ekşimek; mayalı yoğurt katılaşmak” türemiş eyleminin daha sonra meydana geldiğini varsaymak mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Divânü Lûgati’t-Türk, kor, kora-, korlan-, köken bilgisi.

* Bu çalışma 17-19.10.2008 tarihinde düzenlenen *Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu*’nda sunmuş olduğum “Divânü Lûgati’t-Türk’te Yer Alan “Kor” Kelimesi ve Bu Kökten Türeyen Kelimelere Dair Bir Değerlendirme” başlıklı bildirimini genişletilmiş ve tekrar değerlendirilmiş şeklindedir.

ASSESSMENT OF THE WORD KOR AND ITS DERIVED FORMS IN DÎVÂNÜ LUGÂTİ'T-TÜRK

Abstract

In *Dîvânü Lûgâti't-Türk*, there are two separate words, *ķor* "lost" and *ķor* "yogurt or kumiss yeast". In the same work the words *ķorluk* "leather cup to put kumiss in it"; *ķorlan-* I "to feel sorry for (the property that one has lost) and to yearn for it"; *ķorlan-* II "fermenting of cumin with yeast; solidification of fermented yogurt" are derivatives of these roots. The usages of these two different root words, which are close to each other in meaning, in the historical texts of the Turkish language have been determined. In this way, the place where the word *ķor* was first located and its first witnessed meaning were determined. According to the information obtained, the first place where the word *ķor* II "maya" was seen is *Maytrisimit*, which is thought to belong to the 9th century. The word *ķor* I "damage, loss" is found in *Altun Yaruk*, which belongs to the 10th century at the earliest. The meaning of the word *ķorag* "loss; mourning" reported in the *Ongi Inscription* does not seem to be far from the root *ķor* "damage, loss". The *Ongi inscription*, dated to the 8th century, in which the word *ķorag* was identified, predates both sources. Accordingly, when it is accepted that the word *ķorag* derives from the root of *ķor*, which means "loss, damage"; the means of *ķor* "yoghurt or kumiss yeast" and *ķorlan-* "fermenting of cumin with yeast; solidification of fermented yogurt"; are possible to assume that the derived form of occurred later.

Key Words: *Dîvânü Lûgâti't-Türk*, *ķor*, *ķora-*, *ķorlan-*, etymology.

Giriş

Kaşgarlı Mahmud tarafından Araplara Türkçeyi öğretmek için hazırlanmış olan *Dîvânü Lûgâti't-Türk*, Türk dilinin ilk sözlüğüdür. 11. yüzyıldaki bütün Türk lehçelerinin söz varlığına, ses ve biçim özelliklerine dair açıklamaların yer aldığı bu eser döneminin özelliklerini yansıtan bir dil bilgisi kitabıdır. Karahanlı Türkçesinin söz varlığı konusunda zengin bir veri kaynağı olan *Dîvânü Lûgâti't-Türk*'te, bitki, yemek giyim kuşam, hayvan, organ vb. adların yanı sıra hayatın tüm alanını ifade edebilecek eylemler de yer almaktadır. *Dîvânü Lûgâti't-Türk* bu zengin söz varlığını ortaya koyarken aynı zamanda kültüre ait önemli bilgileri de barındırır. Eser üzerinde yapılan çalışmalarda söz varlığının köken bilgisi değerlendirmeleri yapılmıştır. Örneğin Dankoff ve Kelly tarafından hazırlanan *Mahmūd al-Kāşyarī Compendium of the Turkic Dialects (Dîwān Luḡāt at-Turk)* adlı İngilizce çeviri eserde bazı köken değerlendirmeleri de mevcuttur. Bugün *mayalamak*, *uyutmak*, *maya çalmak* şeklinde karşılanan "yoğurt mayalamak" için *Dîvânü Lûgâti't-Türk*'te *uğıt-* eyleminin yanı sıra *ķorlan-* "kımız maya ile ekşimek; mayalı yoğurt katılaşmak" kullanımı da yer alır (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 916). Ayrıca *ķorlan-* eyleminin "(elinden çıkan mala) acınıp zarar saymak ve onun hasretini çekmek" farklı anlamıyla kayıtlı olduğu dikkati çekmektedir. Bu eylem *Dîvânü Lûgâti't-Türk*'te *Fiil Yapımı* adlı çalışmada ele alınmıştır (Herkmen 2009: 721-722).

Dîvânü Lûgâti't-Türk'te farklı anlamlarda kullanıldığı tespit edilen *ķorlan-* eylemlerinin anlam gelişimini tespit edebilmek için *ķor* ad kökü ve türevlerinin tarihsel gelişiminin değerlendirilmesi gerekli görünmektedir. *Dîvânü Lûgâti't-Türk*'te iki ayrı *ķor* isim kökü yer almaktadır. *ķor* "kayıp" şeklinde karşılanarak bu köke dair verilen "*Er ķor kıldı*" cümle örneği de

“Adam kaybetti.” şeklinde açıklanmıştır (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 397). Diğer kelime ise *kor* “yoğurt veya kıymaz mayası” olarak ifade edilmiştir (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 730). Kaşgarlı Mahmud “Mayalı yoğurdun mayası. Bu da bir parça yoğurt ya da ekşi kıymazdır. Kabın dibinde kalır. Üzerine süt dökülür ki sütü mayalasin veya kıymızı ekşitsin” açıklamasını da eklemiştir (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 397). Bu köke dair herhangi bir cümle örneği mevcut değildir. Bakıldığında bu iki farklı kökün anlamca birbirine yakın olduğu dikkat çekmektedir.

1. *Dîvânu Lugâti't-Türk'te kôr “kayıp” ve kor “yoğurt veya kıymaz mayası” köklerinden türemiş olan kelimeler*

korluk “içine kıymaz konulan deri kap” (Kaşgarlı 1072: 238) < *kor-luk* < *kôr* II “kesilmiş süt, maya” bk. Clauson 1972: 658, Dankoff III 1985: 143; < *korluk* Nadelyaev 1969: 458; krş. *kôr* “yoğurt mayası”, *korlan-* “ekşimek” (Tekin 1995: 108).

korlan- I “(elinden çıkan mala) acınıp zarar saymak ve onun hasretini çekmek” (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 730). < *kor-la-n-* < **kor-la-* < *kôr* I “bozulma, fenalaşma, kayıp, zarar ziyan” bk. Clauson 1972: 659, Dankoff III 1985: 143; < *korlan-* Nadelyaev 1969: 458; krş. *kôr* zarar, ziyan: Uyg. *koor*, DLT *kôr*, *korlan-* “acımak, üzölmek” (Tekin 1995: 108, 178).

Er tawarınğa korlandı. Adam elinden çıkan şeye acındı ve onu bir zarar saydı. (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 306). (Kaşgarlı: 391)

korlan- II “kıymaz maya ile ekşimek; mayalı yoğurt katılaşmak” < *kor-la-n-* < **kor-la-* < *kôr* II “kesilmiş süt, maya” bk. Clauson 1972: 659, Dankoff III 1985: 143; < *korlan-* Nadelyaev 1969: 458; krş. *kôr* “yoğurt mayası”, *korlan-* “ekşimek” (Tekin 1995: 108).

Yoğrut korlandı. Mayalanmış süt katılaştı. (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 306) (Kaşgarlı 1072: 391)

Kıymaz korlandı. Kıymaz içinde bulunan maya ile ekşidi. Yoğurt da katılaşırsa aynıdır. (Ercilasun – Akkoyunlu 2016: 432) (Kaşgarlı 1072: 531).

Yukarıdaki şekilde tahlil edilen *korlan-* fiillerinin farklı anlamlarda kullanıldığı görülür. Bu durum “ekşimek mayalanmak” anlamı temelinde, “acımak, üzölmek” karşılığının daha sonra ortaya çıktığını düşündürmektedir. Fakat DLT’de “kayıp” karşılığı ile verilen *kor* sözcüğünden hareketle *korlan-* “kıymaz maya ile ekşimek; mayalı yoğurt katılaşmak” eyleminin daha ileri bir dönemde bu anlamı da kazanması mümkün görünmektedir. Bunu araştırmak amacıyla *kor* kelimesi ve buradan türeyen diğer sözcüklerin geçtiği diğer eserler belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Tarihî Metinlerde Tespit Edilen Kullanımlar

10. yüzyılda Uygurca metinlerden *Altun Yaruk*’ta *kor* ismi *kıl-* yardımcı fiili ile birlikte *...kor kıltaçılarka...* “...zarar vereceklere...” (226-2 [IV. 13b.]) (Kaya 1994: 157) örneğinde yer almaktadır. DLT’de *kor kıl-* birleşik fiili DLT’de “zarara uğramak, zarar etmek, zararlı çıkmak” anlamında kullanılmıştır. *Altun Yaruk*’ta ayrıca DLT’de olmayan *kora-* fiiline rastlanmaktadır.

< *kora-* < *kor+a-* “azalmak” < *kor* “zarar ziyan” (Erdal 1991: 421) şeklinde açıklanabilecek olan bu kelimenin yer aldığı kelime grupları şunlardır:

...nomlarning asılmakın koramakın... “...kanunların artmasını azalmasını...” (245-16 [IV. 23a.]) (Kaya 1994: 165); *...isilmeksiz koramaksız...* “...azalmayan eksilmeyen...” (56-4 [II. 11b.]) (Kaya 1994: 90); (384-4 [V. 20b.]) (Kaya 1994: 226); *...kongguzlar korayur...* “...kurtlar böcekler azalıyor...” (366-17 [V. 11b.]) (Kaya 1994: 217); *...asılmakın koramakın körteçi...* “arttığını azaldığını görecek” (375-02) (Elmalı 2004: 52); *...nomlarnıñ asılmakın kora[mak]ın körmedeçi...* “kanunların arttığını azaldığını görmeyecek” (257-11) (Tergib 2003: 30).

Altun Yaruk'ta görülen son türemiş şekil de *korat-* fiilidir. ...*koratdım kamağ ayıg kılınçlarıg...* “bütün kötü işleri azalttım” (106-4 (II. 36b.) (Kaya 1994: 109) örneğinde yer alan sözcük *korat-* < *kor+a-t-* “azaltmak” < *kor+a-* “azalmak” < *kor* “zarar ziyan” şeklinde tahlil edilebilir.

Altun Yaruk'takine benzer kullanımlar 13. yüzyıldan önce yazıldığı düşünülen *Kuanşi im Pusar*'da da mevcuttur. ...*azu adın kor yas kılı usar.* “...türlü zarar ziyan verebilsin(ler)...”; *kuanşi im pusar atın atasar övkesi korayur...* “Kuanşi im Pusar adını anarsa öfkesi azalır.” (Tekin 1960: 11, 20).

“Maya” anlamıyla *kor* kelimesine ise DLT'den başka 9. yüzyılda *Maytrisimit*'te rastlanmaktadır. ...*kor osuğluğ etüzlügler...* “...yoğurt mayası gibi vücutlular...” (105-2-3) (ŞTekin 1960: 175, 268).

13. yüzyıl sonu ile 14. yüzyıl başına tarihlendirilen *Üç İtigsizler*'de ise *korul-* ve *koruldur-* fiilleri ile karşılaşılmaktadır.

< *koruldur-* < *koru-l-dur-* “zarar vermek, bozmak” < *koru-l-* “bozulmak” < **kor-u-* < *kor* “zarar ziyan” ...*ol korulmuş örletmiş tip...* “...bozulmuş diye...” (Üİ 122b-5) (Barutçu-Özönder 1998: 60, 90), *koruldurdaçı örletdeçi...* “...zarar veren bozan...” (Üİ 122a-14) (Barutçu-Özönder 1998: 60, 89) şeklindeki bir tasarı ile **koru-* şeklinin var olduğu düşünülebilir. Tespit edilebildiği kadarıyla *korul-* şekli ilk kez *Üç İtigsizler*'de geçmektedir.

Eski Uygur Türkçesi sözlüğünde ayrıca; *kor* I “zarar, ziyan, bozulma, masraf; vergi; (savaşta) yenilgi”; *koor kokuz* “zarar, zarar verme, kokuşma”; *koor köñüllig* “bozulmuş”; *kor bul-* “(ordu) yenilgiye uğramak”; *kor kıl-* “zarar vermek”; *kor muñ* “zarar ve sıkıntı”; *kor yas* “zarar”; *kor yunlag* “masraf, ödeme”; *kora-* “zarar görmek, buharlaşmak, azalmak, yok olmak, kaybolmak”; *koramak* “zarar, azalma”; *koramaksız* “zararsız, eksilmesiz, azalmasız”; *koran-* “kilo kaybetmek; korlug zararlı, zarar görmüş, zarar için sorumlu; *korlug kunçlug kıl-* zarar vermek”; *korsuz* “zararsız”; *korul-* “çökmek, zarar görmek, yok olmak”; *koral- arta-* “çökmek, yok olmak”; *korul- örlätül-* “zarar görmek ve ızdırap çektirilmek”; *koruldurdaçı* “zarar veren”; *koruldurmaklıg* “zararlı”; *koruldurmamak* “zarar gördürülmemek”; *koruldurmamak örlätmämäk* “zarar gördürülmemeye ve eziyet etmeme”; *korulmak* “yaralama, zarar görme”; *korulmak artamak* “zarar görme ve tahrip edilme”; *korulmaklıg ~ korılmak(lıg)* “çökme, yok olma, yok edilme”; *korılmak kävilmäklig tag* “çökmenin ve yok olmanın dağı (meczaz)”; *korulmaklıg yoldın ärtmiş* “yok edilmenin yolunu aşmış”; *korultur-* “çöktürmek, zarar gördürmek, zarar vermek”; *koruldur- ämgät-* “zarar vermek ve eziyet etmek”; *korultur- artat-* “zarar vermek veya yok etmek”; *korultur- käv-* “zarar vermek ve zayıflatmak”; *korultur- örlät-* “zarar vermek ve eziyet etmek”; *korulturmak* “zarar gördürme, zarar”; *koruldurmak ämgätmäk* “zarar ve eziyet” sözcük ve sözcük grupları kayıtlıdır (Wilkens 2021: 393, 394, 395, 396).

İslami dönem Türk edebiyatı eserlerinden olan *Kutadğu Bilig*'de de *kor* kelimesi “zarar, ziyan” anlamındadır.

asıg tut ya kor yas saña belgülig (KB 3355) “Fayda yahut zarar ve ziyan onu sen biliyorsun.” (Arat 1999: 339); *karılıқта kor yok köni turdum erse* (KB 6527) “Eğer doğru bir hayat yaşamış olsaydım ihtiyarlığım da zararı yoktu.” (Arat 1999: 644); *törüsüz kişiler kişike kori* “Kanunusuz (töresiz), kişilerin zararı insanlardır.” (KB 4603) (Arat 1999: 462); *kim urdı ya kim sökti ne ol kori* “Sana söven de vuran da yok bunun zararı nedir? (zararı yoktur) (KB 6295) (Arat 1999: 623); *kereksiz sözüg kizle kılga kor a !* “Ey gereksiz sözü gizle, (sana) zarar verir.” (KB 6627) (Arat 1999: 652).

Ayrıca kelimenin kullanım alanının *Kutadgu Bilig*'de daha geniş olduğu da görülmektedir. Kıl- yardımcı fiili ile *kor kıl*- “zarar vermek, zararı dokunmak” anlamlarında *isiz eşke yakma saña kılğa kor*. (KB 1297) “Kötü arkadaşına yaklaşma sana zarar getirir.” (Arat 1999: 147), *negü kor kılur künke yalnız özi*. (KB 3362) (Arat 1999: 339) “Bir kimse halka nasıl zarar verebilir?”, *Yawuz yörme tüşni saña kılğa kor*. (KB 6004) (Arat 1999: 595) “Rüyayı kötüye yorma sana zararı dokunur, zarar verir.” cümlelerinde yer almaktadır.

Bunun yanı sıra *sözün bolsa yañluk saña bolğa kor* (KB 193) (Arat 1999: 36) “Sözün yanlış olursa sana zarar verir.”; *çıkış körmese iş bolur erke kor* (KB 1316) (Arat 1999: 149) “Sonu düşünülmeleyen işler insana zarar getirir.” örneklerinde *kor bol*- “zarar vermek, zarar getirmek”; *kapuğum kuruttıñ kor ittiñ orun* “Kapımı kuruttun, yerimi ziyan ettin.” (KB 1558) (Arat 1999: 173) cümlesinde ise *kor itmek* “ziyan etmek, zarar vermek” anlamlarında kullanılmıştır.

Kutadgu Bilig'de *qora*- “azalmak” fiili *qoradı küçi künde yitti ögi* (KB 1062) (Arat 1999: 123) “Kuvveti gün geçtikçe azaldı ve aklını kaybetti.”; baru arttı sukluk *qoradı sewinç* (KB 6486) (Arat 1999: 640) “Açgözlülük, tamahkârlık gittikçe arttı, sevinç azaldı.” cümlelerindeki kullanımlarıyla *Altun Yaruk* ile benzerlik gösterir. Aynı eserde *qorat*- fiili *bağışlasu teñri anıñ canını / qoratmasu andın eti kanını* (KB 6239) (Arat 1999: 618) “Tanrı onun canını bağışlasın onun etine ve kanına zarar getirmesin / getirtmesin.” beytinde “zarar ettirmek” anlamındadır. Aynı fiil *Altun Yaruk*'ta “azaltmak” manasında kullanılmıştır.

Ayrıca burada *Sınamış karılar sözi söz kori*. “Tecrübeli insanların sözü, sözün mayası gibidir.” (KB 723) cümlesinde *kor* II “maya” kelimesine de rastlanmaktadır.

Türkçe İlk Kuran Tercümesi Rylands Nüshası'nda *kor* kelimesi *kor* “yas sıkıntı, zarar, ziyan, bela” anlamlarıyla diğer eserlerdekine benzer mana taşımaktadır (34/83a1=39: 8) (Ata 2004: 34), (31/73b3=39: 38) (Ata 2004: 106), (37/33b2=48: 11) (Ata 2004: 137), (33/80a3=35: 39) (Ata 2004: 89). DLT'de olduğu gibi burada da *kor kıl*- birleşik fiili “*sézigsiz anlar kim kıldınki içinde olar kor kıldaçılar ol.*” (30/90b1=16: 109) (Ata 2004: 57) “Şüphesiz onlar ahirette zarar edenler, zarara uğrayanlar olacaklar(dır).” şeklinde “zarara uğramak, zarar etmek” anlamında kullanılmıştır.

Harezmi dönemine ait eserlerden Mukaddimetü'l-Edep'te *kor tegür*- “zarar vermek” yapısında *kor tegürdi aña* “ona zarar verdi” (ME 91-2) (Yüce 1988: 48); *kor tegmiş* (ME 212-1) (Yüce 1988: 76) kullanımlarında yer alan sözcük *Rabgüzi'nin Kısaşu'l-Enbiyâ*'sında *Medîneni qora kılıp tursamiz yahşırak*. “Medine'yi yıkıp, harap etsek, (Medine'ye zarar versek) iyi olacak.” (R 223r 3-4) (Ata 1997: 319) örneğinde *qora* şekli ile kullanılmıştır. *Qora* kelimesinin sonundaki “a” sesinin ek olmadığı açıktır. Aynı metinde “kenar, kıyı; sahil” anlamında kullanılan *kırag*, *kıriğ* kelimelerinin *kıra* şeklinde de yer alıyor olması *qora* kelimesinin *qorağ* şeklinden ünsüz düşmesi ile meydana gelmiş olacağı fikrini vermektedir.

Yine bu döneme ait bir eser olan *Kutb'un Husrev ü Şirini*'nde kelime *üküş cehd itti kim kor toldı cāni* (Hacıeminoğlu 1968: 1880) mısraında yer alır. Zajaczkowski kelimeyi “dert ıstırap, acı, üzüntü; zarar, kötülük” (Hacıeminoğlu 1968: 290) şeklinde anlamlandırmıştır. Clauson ise şüphe ile yaklaşarak *kor* II sözcüğünün “kesilmiş süt, maya” olarak da ele alınabileceği yolunda açıklama yapmıştır (Clauson 1972: 641).

Kıpçak Türkçesinde ise kelime *Kitābü'l-İdrāk li Lisāni'l-Etrāk*'te *qora*- “eksilmek, azalmak” (Caferoğlu 1931: 82) (V23a22) (Özyetgin 2001: 547) olarak geçmektedir. *Codex Cumanicus*'ta yer alan *qora*- “güçsüz, dermansız kalmak, hâlsiz olmak” (Grønbech 1942: 103) (Argunşah – Güner 2015: 713) eylemi de aynı kökten türemiş görünmektedir.

Bu eserlerin yanı sıra *İbni Mühenna Lûgati*'nda ve Şeyh Süleyman Efendi'nin *Lugat-ı Çagatay ve Türkî-i Osmâni*'sinde *kor* “maya” anlamıyla yer almaktadır (Şeyh Süleyman Efendi

1298: 233). *İbni Mühenna Lûgati*'nda "Kazakçada tulum dibinde ertesi gün için kalan kımız mayası; Tobul Türklerinde umumiyetle maya" açıklaması da ilâve edilmiştir. Yine burada *korlug* kelimesi "zarara uğrayan", *kor itmek* ise "ziyan etmek" olarak anlamlandırılmıştır (Taymas 1997: 45)."

3. Çağdaş Lehçelerdeki Kullanımlar ve Moğolca Denklikler

Kor sözcüğünün Türkçedeki tarih geçişinin yanı sıra bununla ilgili olduğu açıkça görülen pek çok Moğolca kelime tespit edilmiştir. *Horu-* "azalmak, küçülmek, inmek; tükenmek, bitmek; solmak; batmak; ölmek", (Lessing, 2003: 1494); *horuda-* "üzülmek, canı sıkılmak; kederlenmek; etkilenmek, mutsuz olmak; pişman olmak, tövbe etmek; nefret etmek"; *horuga-* "azaltmak, indirmek, küçültmek, kısmak; mahvetmek, dağıtmak, bozmak, yok etmek; suikast yapmak; baba ve kağanı öldürmek; idam etmek, öldürmek"; *horugda-* "kısaltılmak, azaltılmak, indirilmek; kısılmak, fiyatı düşürülmek, indirilmek; sayısı azaltılmak; ölmek."; *hour-a* "kötülük, kötü amaç veya niyet, garaz; gücenme, dargınlık; ağu, zehir"; *hourada-* "zehirlenmek; küsmek, incinmek, darılmak, gücenmek" gibi çoğaltılabilecek örnekler¹ Türkçe *kor* köküne denk sayılabilecek *houra* ismi, *kora* ile eşleştirilebilecek *horu-* fiili ve bunlardan türeyen diğer kelimeler, üzerinde durulan kelimenin Moğolcada işlek olduğuna işaret etmektedir. *Derleme Sözlüğü*'nde sadece aşağıda verilen kelimelere rastlanmaktadır:

Türkçe Sözlük'te *kor* kökünden türediği anlaşılan *koruk* "olgunlaşmamış ekşi ve ham üzüm"; *Derleme Sözlüğü*'nde ise "yemeklere ekşilik vermek için limon tuzu yerine kullanılan ekşi pekmez"; zeytinin çiçeğini döktükten sonra kalan ufak meyvesi; içi boş (kabuklu meyveler için) anlamlarıyla mevcuttur. *Derleme Sözlüğü*'nde ayrıca *kora* "olgunlaşmamış üzüm, koruk"; *koramak* (III) "susuzluktan çatlayacak hale gelmek: *Yayık koramış, çeşmenin altına koyuver.*"; *korluk* (II) "maya"; *korutmak* (II) "olgunlaşması için saklamak (meyve için)" madde başları da yer alır.

Bugün hâla Tuvacada *hora* "zarar, ziyan" (Ölmez 2007: 171; Arkoğlu 2003: 52) Karaçay Malkar Türkçesinde *kora-* "telef olmak; kaybolmak", *koranç* "zarar, ziyan" (Tavkul 2000: 269); Kırgız Türkçesinde *koro-* "eksilmek; azalmak, boşuna harcanmak, *koromcu* zarar, eksilme, boşuna harcanma" (Yudahin 1998: 488) ve Altaycada *koro-* azalmak, boş yere harcamak, *korodo-* kederlenmek, üzülmek, *koron* zehir, dert felaket, *korot-* azaltmak, zarar vermek (Naskali 2000: 118) gibi çeşitli şekillerde var olan *kor* ve bu kökten türemiş kelimelere Türkiye Türkçesi sözlüğünde rastlanmamaktadır. Moğolcada bu kök ile ilintili daha fazla sayıda kelime yaşamasına rağmen "kesilmiş süt, maya" anlamında bir sözcüğün olmaması da dikkat çekicidir.

Kelimenin menşei hakkında *Tuvacanın Sözvarlığı*'nda değerlendirmeler yer almaktadır. Tuvaca *hora* "zarar, ziyan", < *horalıg* < *hora+lıg* "kötü, fena, zararlı", *horan* "zehir, kötü, kötülük" kelimelerine Moğ. *houra* ve yine Tuvaca *horuda-* "kızmak, sinirlenmek" fiiline de Moğ. *hourada-* denklikleri verilmiştir (Ölmez 2007: 171; Ölmez 2001: s. 216-217). *Etymological Dictionary of the*

¹ bk. Lessing 2003: 1494, 1495, 1501, 191502-1503; *horugdagul-* "kısaltmak, azaltmak, indirmek, kıstırmak"; *horugdal* "indirim, düşürme, azaltma, eksiltme, zarar, ziyan, kayıp; *horugul-g-a* kısıklık, azalma, eksilme, düşüş, kısıalma; cinayet, suikast; *horul* "azalma, düşüş, küçülme, zarar, ziyan, kayıp"; *horul* azalma, düşüş, küçülme, zarar, ziyan, kayıp"; *horulta* "azalma, düşüş, iniş, küçülme, tüketme, bitirme"; *horumci* "azalma, küçülme, iniş, zarar, ziyan, kayıp, eksilme"; *horumcitu* dezavantajlı, eksikli, kaybı olan, zararlı, ziyanlı, hasarlı; masraf, gerekli harcama; talihsiz, başarısız, yanlışlı, hatalı"; *horun* "yetersiz, kolayca biten, tükenen veya azalan"; *horus-* sinirlenmek, canı sıkılmak; kızdırılmak, gücendirilmek; öfkeli ve kızgın olmak; nefret etmek, tiksirmek; keskin ya da yakan bir acı çekmek"; *horusugul-* "kışkırtmak, tahrik etmek; hakaret etmek"; *horusul* "üzüntü, keder, sıkıntı; zulüm, saldırı; gücenme; kızgınlık, öfke; kin; tiksinti, nefret"; *horusultay* "gücendirici, aşağılayıcı, hor gören, kinli, kindar, öfkeli, nefret dolu"; *horusha-* "üzmek, can sıkmak; sinirlendirmek, kötü davranmak, kızdırmak, gücendirmek"; *horushal* "üzüntü, keder, sıkıntı; zulüm, saldırı; gücenme; kızgınlık, öfke; kin; tiksinti, nefret"; *horushaltay* "nefretli, nefret dolu, kinli, kinli"; *houradagul-* "zehir vermek, zehirlemek; birisine karşı kötü ve acımasız duygular beslemek"; *houradalg-a* "zehirlenme"; *hourala-* "zarar vermek, kötülük yapmak; zehirlemek, öldürmek, yaralamak, incitmek; birisine kötü şaka yapmak"; *houralagçin* "zarar veren, bozan ya da zehirleyen; zararlı, yıkıcı, bozucu, zehirli, kötü"; *houralal* "zarar, ziyan; kötülük, nefret; işkence, eziyet"; *houralaltay* "zararlı, kötü, zehirli"...

Altaic Languages'de² ise madde başı olarak alınan *k'oru* "az, eksik; azalmak" kelimesi için Tunguzca *xutumü-*, Moğolca *koru-* ve Türkçedeki *kor(a)-* şekilleri verilmektedir. Ana Altaycadaki asıl şekilden geldiği düşünülen bu kelimelerin tespit edilmiş tarihsel biçimlerine de değinilmiştir. Kelimenin Moğolcada, Türkçeden daha önce var olduğunu gösterir bir kaynak bulunmadığından kelimenin ortak bir kaynaktan yayıldığını varsaymak mümkün görünmektedir.

Sonuç

An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish'te kelimeler iki farklı kök olarak değerlendirilir (Clauson 1972: 641-642). *Old Turkic Word Formation*'da ise "maya" anlamındaki *kor* kelimesi yer almaz. Bu eserde, *kor+a-* "zarara uğramak; zarara uğratmak" (Erdal 1991: 421) kelimesinin yanı sıra Uygurca bir tıp metninde < *koran-* < *kor+a-n-* "zayıflamak" kelimesine rastlandığını bilgisi yer alır (Erdal 1991: 606, Clauson 1972: 661). *Old Turkic Word Formation*'da yer alan diğer bir önemli bilgi ise *korag* < *kor+a-g* "kayıp, zarar; matem, yas" kelimesinin 8. yüzyıla tarihlendirilen *Ongi Yazıtı*'nda geçtiğinin haber verilmesi olmaktadır (Erdal 1991: 193). Erdal tek örnek olan *korag* sözcüğünün *korıg* ile özdeşleştirilmemesi gerektiğini belirtir (Erdal 1991: 193). Fakat bu kelimenin de okunuşu konusunda ihtilaflar vardır. *Orhun Türkçesi Grameri*'nde *korayıñı ko[radı]m* "cenaze töreni düzenledim" şeklinde manalandırılan iki sözcük Hüseyin Namık Orkun tarafından ^a*lur^agⁿnⁿ k^azg^and^m* (Orkun 1994: 130) ve Mihály Dobrovits tarafından *korıgını ko[radı]m* (Dobrovits 2000: 148) şeklinde okunmuştur. *Old Turkic Word Formation*'da ve *Orhun Türkçesi Grameri*'de verilen *korag* biçimi ve "matem, yas, cenaze" anlamları *kor* "zarar, ziyan" kökünden anlamca uzak görünmemektedir. Buna göre *korag* şekli doğru kabul edilirse *kor* "kayıp" kökünden geldiği düşünülen bu kelime 8. yüzyılda yaşamaktadır (Tekin 2000: 224).

Elde edilen bilgilere *kor II* "maya" kelimesinin ilk görüldüğü yer *Maytrisimit*'tir. *Altun Yaruk*'tan önce olan *Maytrisimit*'in 9. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. *Kor I* "zarar, ziyan" kelimesi ise en erken 10. yüzyılda *Altun Yaruk*'ta tespit edilmiştir. Buradan iki isim kökü arasında en fazla bir yüzyıl olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca -eğer okunuşu doğru ise- *korag* sözcüğünün tespit edildiği *Ongi yazıtı* (8. yüzyıl) her iki kaynaktan da öncedir. Buna göre *korag* sözcüğünün "kayıp, zarar" anlamına gelen *kor* kökünden türediği kabul edildiğinde, *kor* "yoğurt veya kıyma mayası" anlamının ve *korlan-* "kıyma maya ile ekşimek; mayalı yoğurt katılaşmak" türemiş eyleminin daha sonra meydana geldiğini varsaymak mümkün görünmektedir.

Kısaltmalar

AMoğ.	Ana Moğolca	Kırg.	Kırgızca
AT	Ana Türkçe	Hak.	Hakasça
DLT	Dîvânü Lugâti't-Türk	OMoğ.	Orta Moğolca
ET	Eski Türkçe	R	Rabguzi
KB	Kutadgu Bilig	Tung.	Tunguzca
KBalk.	Karaçay-Balkar	Uyg.	Uygurca
Kar.	Karahanlı Türkçesi	YMoğ.	Yazılı Moğolca
Kor.	Korece		

² *k'oru* "az, eksik; azalmak" Tung. *xutumü-*, Mong. *koru-*, Türk. *kor(a)-*, Kor. *korh-*; AMoğ. *koru-* azalmak, eksilmek; OMoğ. *koro-*, *koru/a-* YMoğ. *koru-*; AT *kora-* 1 azalmak, eksilmek, küçülmek 2 zarar vermek; ET *kora-* 1, kor 2 (Uyg.); Kar. *kora-* 1, kor 2 (DLT); Kırg. *koro-* 1; KBalk. *kora-* 1; Hak. *xora-*1 (Starostin 2003: 843).

Kaynaklar

- Ercilasun, Ahmet Bican ve Ziyat Akkoyunlu (2016). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Arat, Reşit Rahmeti (1999). *Kutadğu Bilig I Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Argunşah, Mustafa ve Galip Güner (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yay.
- Arıkoğlu, Ekrem ve Klara Kuular (2003). *Tuva Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Ata, Aysu (2004). *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası) Karahanlı Türkçesi Giriş-Metin-Notlar-Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Ata, Aysu (1997). *Nāsırü'd-dmn bin Burhānū'd-dmn Rabgūzm K14a4ü'l-Enbiyā (Peygamberler Kıssaları) I Giriş – Metin – Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Atalay, Besim (1998). *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi*. C I-II, 4. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Atalay, Besim (1999). *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi*. C III, 4. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Atalay, Besim (1999). *Divanü Lugat-it-Türk Dizini "Endeks"*. C IV, 4. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Caferoğlu, Ahmet (1931). *Abû Hayyân Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*. Evkaf Matbaası, İstanbul.
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Dankoff, Robert ve James Kelly (1985). *Mahmūd al-Kāşyarī Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān Luḡāt at-Turk)*. I-III, Turkish Souches VII, Harvard: Harvard University Printing Office.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. (1993). C. VIII, 2. baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Dobrovits, Mihály (2000), "Ongin Yazıtını Tahlilile Bir Deneme". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*. Ankara.
- Erdal, Marcel (2004). *Old Turkic Word Formation I-II A Functional Approach to the Lexicon*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Grönbech, Kaare (1942). *Komanisches Wörterbuch: Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen: E. Munksgaard.
- Grönbech, Kaare (1992). *Kuman Lehçesi Sözlüğü. Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini*. çev. Kemal Aytaç, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Hacieminoğlu, Necmettin (1968). *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- Herkmen, Dilek (2009). *Dîvânu Lugâti't-Türk'te Fiil Yapımı*. Doktora tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kaşgarlı Mahmud (1990). *Dîvânü Lūgati't- Türk, Tıpkıbasım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Kaya, Ceval (1994). *Altun Yaruk Giriş, Metin, Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

- Lessing, Ferdinand D. (2003). *Moğolca – Türkçe Sözlük*. C. 2, çev. Günay Karaağaç, Ankara: Türk Dil kurumu Yay.
- Tergib, Ayhan (2003). *Uygurca Altun Yaruk'a Ait Belgeler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Elmalı, Murat (2004). *Uygurca Altun Yaruk'a Ait Belgeler 151-200*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Naskali, Emine Gürsoy ve Muvaffak Duranlı (1999). *Altayca – Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Orkun, Hüseyin Namık (1994). *Eski Türk Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Ölmez, Mehmet (2001). “Altayca – Türkçe Sözlük, Prof. Dr. Emine Gürsoy – Naskali, Muvaffak Duranlı, TDK, ISBN 975-16-1146-6, Ankara 1999, 266 s.” *Türk Dilleri Araştırmaları*, C. 11, İstanbul, s. 216-217.
- Ölmez, Mehmet (2007). *Tuwinischer Wortschatz mit alttürkischen und mongolischen parallelen Tuvacanın Sözcükleri: Eski Türkçe ve Moğolca Denklemleriyle*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Starostin, Sergei vd. (2003). *Etymological Dictionary of The Altaic Languages*. C I-III, Leiden-Boston: Brill.
- Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî (1298). *Lugat-ı Çagatay ve Türkî-i Osmânî*. İstanbul: Mehran Matbaası.
- Tavkul, Ufuk (2000). *Karaçay Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Taymas, Abdullah Battal (1997). *İbni-Mühennâ lûgati (İstanbul nüshasının Türkçe bölümünün endeksidir)*. 3. bs. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tekin, Şinasi (1960). *Uygurca Metinler I Kuanşi im Puzar (Ses İşiten İlâh)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay.
- Tekin, Şinasi (1960). *Maytrısimit Burkancuların Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İbtidâî Bir Dram*. Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum.
- Tekin, Talat (2000). *Orhun Türkçesi Grameri*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, Ankara: Sanat Kitabevi.
- Tekin, Talat (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 13, Ankara: Simurg Kitapçılık.
- Toparlı, Recep vd. (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Wilkens, Jens (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch - Deutsch – Türkisch Eski Uygurcanın El Sözlüğü Eski Uygurca – Almanca – Türkçe*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften.
- Yudahin, Konstantin Kuzmiç (1998). *Kırgız Sözlüğü*. C. II, çev. Abdullah Taymas, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Yüce, Nuri (1988). *Mukaddimetü'l-Edep Hvârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Zajaczkowski, Ananiasz (1961). *Najstarsza Wersja Turecka Husräv u Şîrîn Qutba*. Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe.